

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie: 25.04.2025 nr 8-3/3802-1
Meie: 29.05.2025 nr 10-3/25/51-2

Arvamus väljatöötamiskavatsusele (Kohtunike töökoormuse ühtlustamine, asenduskohtunike ametisse nimetamine, kohtunikele lisatasu maksmise võimaldamine jt ettepanekud kohtute töö efektiivsemaks muutmiseks)

Olete andnud Tartu Halduskohtule võimaluse avaldada arvamust väljatöötamiskavatsusele (VTK), mis käsitleb ettepanekuid kohtute töö efektiivsemaks muutmiseks. Kohtunikelt laekunud arvamuste põhjal esitan järgmised mõtted.

1. Tartu Halduskohtu kohtunike seas puudub ühtne lähenemine samaliigiliste kohtute ühendamise ettepaneku osas. Samas ei saa välja tuua, et arvamused oleksid ülekaalukalt ettepaneku poolt või vastu. Laskumata põhjalikumalt selle valiku põhiseaduspärasuse analüüsi toon välja kohtunike poolt esitatud argumente.

1.1. Kohtute ühendamise vastu on esitatud järgmised seisukohad:

1) Kuna VTK-s esitatu pinnalt ei ole aru saada, kuidas saavutatakse tõhusam, kiirem ning ressursikasutuselt senisest oluliselt efektiivsem olukord, ei kaalu VTK-s märgitud mõningad juhtimist efektiivsemaks muutvad asjaolud üle liitmisega kohtusüsteemile tekitatavaid negatiivseid mõjusid. Praeguseks on leitud mõistlik tasakaal erinevate kohtuasutuste arvu ja nende paiknemise vahel (regionaalne mõõde), samuti on viimase viie aasta jooksul toimunud kõikides I astme kohtutes ulatuslik spetsialiseerumine, mida on vajadusel võimalik veelgi detailsemaks muuta. Samas võib üleliigsel spetsialiseerumisel olla ka kahjulikke mõjusid asjade lahendamisele ja laiema vaate säilitamisele. Spetsialiseerumise saab saavutada oluliselt vähemkoormavat meetodit kasutades (osade asjade üleriigiline jagamine, kohtualluvuste kaudu asjade jagamine erinevate kohtute vahel). Kohtute liitmine ei too kokkuvõttes loodetud kasu ning sellega ei kaasne soovitud viisil rahalist kokkuhoidu ega juhtimise tõhusust.

2) Tsentraalse juhtimissüsteemi rakendamisel on praktika näidanud, et varem või hiljem koondub juhtimine suurde keskusesse (nii esimehe kui osakondade tasandil) ning suureneb oht ressursside suuremale jagamisele keskusele lähematele tasanditele. Selle näiteks on juba praegu väiksemate kohtumajade sulgemine ja inimeste suurematesse keskustesse suunamine.

3) Arusaamatuks jääb, kuidas kohtute liitmine aitab kaasa kohtuniku töö efektiivsemaks muutumisele ja menetluste kiirendamisele, kui liitmisega samaaegselt kasvab eelduslikult oluliselt vajadus teha menetlustoiminguid teenistusvälises kohtus. Arusaamatuks jääb kvaliteedi paranemine seoses kohtute liitmisega.

1.2. Kohtute ühendamist toetuseks tuleb kindlasti nõustuda VTK ideedega, et üle riigi tuleks kohtupraktikat ja menetlusaegasid ühtlustada ning paremini tagada kohtumenetluses osalejate võrdne kohtlemine. Samuti sellega, et tuleks ühtlustada kohtunike töökoormus olukorras, kus kõigile sama astme kohtunikele makstakse võrdset palka.

Selle ettepaneku toetuseks on kõlanud kohtunikelt veel järgmised argumendid.

1) Väikestel kohtutel on riigi kujunenud eelarvesituatsioonis ja kohtute rahastamise dünaamikat arvestades järjest keerulisem kahaneva eelarve ja hinnatõusu oludes täita isegi hädavajalikke ning kehtivast õigusest tulenevaid kohustusi (lähetuskulud, töötervishoid, prillihüvitis vms), rääkimata tervislikku töökeskkonda toetavatest arendus- või koolitustegevustes. Just neid viimaseid saab suurem kohus paindlikumalt ja ressursi säästvamalt tagada.

2) Suurema hulga kohtunike ning kohtujuristide ja teiste ametnikega on võimalik tagada paindlikumalt töö- ja puhkeaja korraldus ja valveaja koormuse jagamine ning reageerida ootamatule asendamisvajadusele.

3) Samaliigiliste kohtute koormuse võrdsustamiseks ei ole kohtute ühendamine ainus abinõu ning eelduslikult sama hästi võiks töötada mõne valdkonna asjade üleriigiline jagamine, mis jooksvalt kohtutevahelist ebavõrdsust tasandaks. Samas tuleb tunnistada, et suuremas kohtus on võimalik laiendada spetsialiseerumisvõimalusi ning mingis valdkonnas kapseldumise vältimiseks paindlikumalt ka spetsialiseerumisvaldkondi vahetada. Spetsialiseerumine aitab mõistetavalt tagada parema valdkondliku teadmise ning seega parandada ka lahendite sisulist kvaliteeti. Seejuures ei ole aga kindlustunnet kui suurt ajalist mõju see omab, st kui palju kiiremini spetsialiseerumise süvendamisel kohtunikud asju lahendavad.

4) Halduskohtutes kohtumajade kaotamine ja kohtuülesele asjade jagamisele üleminek on näidanud, et olukorras, kus halduskohtu tööpiirkonnaks on juba praegu pool Eesti Vabariigi territooriumist, ei ole geograafiline aspekt kohtu tööd kuigivõrd mõjutanud. Nii kohtunikud, kohtutöötajad kui valdav osa menetlusosalisi on harjunud nii digitoimiku ja elektroonse asjaajamisega kui ka videoühenduse kaudu kohtuistungitel osalema. Senise praktika pinnalt ei ole Tartu Halduskohtus asjade jagunemine kohtuüleselt Tartu ja Jõhvi kohtumajade vahel tekitanud täiendavat koormust sõitmise näol kohtunikele ega seni teadaolevalt ka mitte menetlusosalistele.

1.3. Kohtute ühendamise ettepaneku juurde toodud selgituste seas ei tundu õigusemõistmise funktsiooni ja kohtuniku ametiga kokkusobiv VTK eesmärk sõnastuses tagada kohtunikele huvitavate ja väljakutset pakkuvate asjade lahendamine üle riigi. Avalikkusele (ega ka kohtunikele endile) ei tohiks kõlama jääda, et kohtuniku töö eesmärk on lahendada huvitavaid asju. Kohtunikud on ametis, et lahendada inimeste elulisi probleeme ja ühegi kohtusse pöörduja jaoks (välja arvatud üksikud pahatahtlikud kaebaajad) on nende kohtuasi tähtis ning ta eeldab, et kohtunik suhtub igasse vaidlusesse samaväärse tõsidusega. Oma suuremat huvi mõne õigusvaldkonna vastu saab kohtunik realiseerida spetsialiseerumisvaldkondi valides.

2. Vastuväiteid ei ole asenduskohtunike süsteemi loomisele ja rahvakohtunike kaotamisele.

3. Ametisse sobimatu kohtuniku ametist vabastamise küsimus väärrib põhjalikumalt regulatsiooni. Õigeks ei peeta eraldi aluse loomist kohtuniku vabastamiseks juhul, kui kohtunik ei järgi mõistliku menetlusaja põhimõtet. See konkreetne temaatika peaks jääma kitsalt distsiplinaarmenetluse objektiks, mitte olema sätestatud eraldi vabastamise alusena. Tervisliku seisundi tõttu vabastamise aluse täiendamist peetakse põhimõtteliselt põhjendatuks, kuid vastav menetluskord peaks olema

täpsemalt sätestatud ning sisaldama üldjuhul eriteadmistega isiku (eksperdi) arvamuse kohutuslikkust .

4. Kohtunikele määratavate lisatasude aluste lisandumisel on oluline, et sarnaselt seniste alustega toimuks see läbipaistvalt ja selgelt sätestatud kriteeriumite alusel.

5. Distsiplinaarkaristuse kehtivusaja muutmine ei ole põhjendatud.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Sirje Kaljumäe

Tartu Halduskohtu esimees